

Kentleşen dünya ve Türkiye

İnsanlık tarihi boyunca ilk kez 2008 yılında dünyamızın kentsel ve kırsal insan nüfusu eşitlendi ve denge hızla kentler yönünde her yıl yaklaşık 80 milyon kişi eklenerek değişiyor. Birleşmiş Milletler, 2050 yılına gelindiğinde toplam 9,1 milyarlık dünya nüfusunun 6,4 milyarının, yani yaklaşık üçte ikisinin kentlerde yaşayacağını öngörmekte.

Nüfus, dolayısıyla kentleşme artışı ağırlıklı olarak gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaşanmakta. Bu öyle bir artış ki, yüzyılın ortalarına gelindiğinde 5 küsur milyar insanın, gelişmekte olan ülke kentlerinde "yığılmış" olacağı hesaplanmakta.

Kentsel nüfus artışının, özellikle gelişmekte olan ülkelerde büyük kentlerde yoğunlaşmakta, 10 milyon ve üzeri nüfuslu mega-kentlerin sayısının 2050'de 50'yi bulacağı öngörülmüyor. İstanbul da bunlardan biri. Büyük çoğunluğunda yanlış planlama, hatta hiç planlamama sonucu oluşmuş çöküntü alanları, diğer bir deyişle varoşlar, kent yönetimlerince denetlemenin veya düzeltmenin neredeyse olanaksız olduğu, kent içinde kentler durumunda. Kent genelinde ise trafik

işlemiyor, sağlık, eğitim tesisleri, yeşil alan gibi temel donatılara büyük zorluklarla erişilebiliyor.

Amerikalı kent kuramcısı ve tarihçi Mike Davis'in "Gecekondu Gezegeni" adlı kitabında betimlediği bu acı tabloda, yoksulluk ve yasadışı kol kola gezdiği, sayıları gittikçe artan Orta/Güney Amerika, Asya ve Afrika mega-kentlerinin mega-varoşları, Pentagon tarafından "21. yüzyılın savaş alanları" olarak saptanmış durumda.

Buna karşılık, özellikle belli bir ekonomik güce erişmiş ve devlet erkinin baskın olduğu Çin veya Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkeler, başta

Mimarlık ve Çevre

Ali MANÇO

amanco@yesildunyagazetesi.com

otomobil bağımlısı ve enerji oburu Kuzey Amerika kentlerini taklit ettikten sonra artık "sürdürülebilir" kentleşme modellerini oluşturmaya çalışıyorlar. Bunlar arasında, iflastan kurtarılmaya çalışılan Dubai'nin yanı sıra Abu Dabi Emirliği'nce yapılmakta olan Masdar kenti uç bir örnek olarak öne çıkıyor. Masdar, 20 milyar doları aşan bütçesiyle gerek planlama, gerekse de yapımında hiçbir masraftan kaçınılmayan, tamamen karbon nötr olması, yani yıl boyu toplamda ürettiği enerjinin tükettiğini karşılaması hedeflenen, gezegenimizin en iddialı "sürdürülebilir kent" projesi. Her ne kadar, ekstrem bir iklimde, dev bir finansman ile yürütülüyor olsa da, binalarda uygulanan enerji tasarrufu yöntemlerinin kentsel ölçekte deneneceği öncü bir proje ve buradan tüm dünya kentleri için çıkabilecek bir çok ders var.

Bunların da en önemlileri güneş, rüzgar enerjisinden yararlanma, atıkların geri dönüşümü, yağmur suları ve atık suyu kullanma gibi teknolojik uygulamalar değil, buldukları coğrafyaya ilişkin en doğru çözümleri barındıran, yüzyılların mirası tarihi kentsel dokulardan alıntılananlar; ışık, alışveriş ve konut alanlarının yoğun bir kentsel dokuda iç içe bulunması, yürüyerek ulaşımına uygun ölçekli, doğal hava akımlarını kesmeyen sokak düzenlemeleri, birbirini ezmeyen, gölgeleme sağlarken doğal aydınlanmaya da olanak sağlayan yapı yükseklikleri bunlardan bir kaç.

Bir diğer temel nokta da iyi işleyen bir toplu taşımanın yaşamsal önemi. Petro-dolar zengini olmayan Brezilya'nın Curitiba veya Kolombiya'nın Medellin kentlerinin toplu ulaşım altyapısını düzelterek yaşam kalitesini nasıl arttırdıkları günümüz olanaklarıyla kolayca erişilip öğrenilebilecek örnekler.

Türkiye'de de kentsel hastalıklar büyük, iyileştirilmeleri ise çok zor. O kadar zor ki, örneğin İstanbul'da kentsel dokunun doğa tarafından yeni bir "küçük kıyamet" ile bir anda ayıklanmasını beklemek, ortaya çıkacak can ve mal kaybına karşın kolları sıvamaya yeğlenebiliyor.

Oysa genç ve dinamik bir ülke için hiçbir şey olanaksız değil. Ülkece milyarlarca dolar yeni kaynak yaratmaya değil, akılcı ve saydam bir kentsel planlama yaklaşımına, kentsel dönüşümü hızlandıracak yasal altyapıya olanak veren bir toplumsal uzlaşmaya gereksinimimiz var. Yeterli insan kaynağımız da, finans kaynağımız da, uzmanlık ve deneyimimiz de var. Yeter ki spekülasyon-yolsuzluk sarmalında çarçur olan kamusal ve özel kaynaklar doğru yönde değerlendirilebilsin. İncelenecek en uygun örnekler ise Teksas veya Arabistan çöllerinde değil, yanı başımızdaki tarihi semtlerde.